

Др Предраг Јовановић,*

Председник Удружења за радно право и социјално осигурање Србије

РЕЛАТИВНОСТ ПРИНЦИПА ЗАБРАНЕ ДЕЧИЈЕГ РАДА И ЊЕГОВА УГРАДЊА У ЗАКОНОДАВСТВО СРБИЈЕ

***Апстракт:** Принцип забране дечијег рада, у потреби заштите најбољих интереса детета, предвиђен је у многим међународним, европским и националним прописима. Овде су анализирани најрелевантнији прописи. Али, овај принцип нема апсолутни карактер, већ карактерише га релативност. То је због тога, јер рад деце може бити истовремено и пожељан и непожељан. Рад је пожељан јер развија код детета позитивне ставове у вези његовог места и улоге у друштву, а непожељан – јер може шкодити, због незрелости детета, његовом укупном психофизичком развоју и ометати га у школовању. Због тога што је рад деце непожељан, установљен је принцип забране рада деце, а уважавајући чињеницу да је рад деце и пожељан принцип забране дечијег рада је условљен и учињен релативним. У овом раду су анализирани правни стандарди садржани у међународним, европским, и националним прописима који приказују принцип забране дечијег рада у његовој релативности и предложена су одговарајућа правна решања у смислу хармонизације нашег права са међународним, европским и упоредним правом.*

***Кључне речи:** Деца, омладина, рад деце, лаки рад за децу, међународни и европски акти о раду деце, заштита деце на раду.*

---

*e-mail: pjovanovic2@gmail.com

Рад примљен: 15.07.2022.

Рад прихваћен: 28.07.2022.

1. Уводне напомене

Овај рад је заснован на међународним стандардима рада (Конвенција МОР-а бр. 138 о минималним годинама старости за заснивање радног односа,¹ Конвенција бр.182 о најгорим облицима дечијег рада²), као и стандардима садржаним у Директиви ЕУ 94/33 о заштити младих на раду³ и садржи део резултата истраживања аутора на пројекту МАП-16 „Мерење, дизање свести и политика укључивања како би се убрзале радње против дечијег рада и принудног рада“, рађеног под окриљем Међународне организације рада (МОР-а), Женева, 2021. Базира на прегледу и анализи међународних стандарда, у светлу наведених докумената МОР-а и ЕУ, релевантних за рад и заштиту на раду деце и младих, са одговарајућим образложењем потребе и начина њихове уградње у законодавство Србије. Наравно имали смо у виду и релевантне прописе Р. Србије који се могу довести у везу са заштитом деце и младих на раду, као и прописе неких земаља из нашег региона и чланица ЕУ.

Релативност принципа забране дечијег рада последица је чињенице да је рад деце истовремено и користан (осамостаљивање и васпитање детета као корисног члана друштва) и штетан по дете (због незрелости детета, може да угрози његов психофизички развој, јер рад и услови рада подразумевају ризике различите врсте, али може да угрожава и школовање, као елементарно људско, дечије, право). Због штетности установљен је принцип забране дечијег рада, а због користи дечији рад је дозвољен (релативност принципа забране дечијег рада).

Али, и та релативност је „релативна“ тј. условљена, као би на оптимални начин изразила сукоб штетног и позитивног дејства дечијег рада. У вези са наведеном условљеношћу, прво, морају се „питати“ родитељи, јер они су по природи ствари најодговорнији за добробит свог детета (дају сагласност за рад) и сходно томе имају прописима предвиђено родитељско право и обавезу да се старају о детету. Међутим то није увек довољно. Брига о деци је и брига државе. „Заштита деце од опасности, или потенцијалне опасности, сматра се довољно јаким разлогом да оправда заинтересованост државе и њену интервенцију у

---

1 Закон о ратификацији Конвенције Међународне организације рада бр.138 о минималним годинама старости за заснивање радног односа, „Сл.лист СФРЈ – Међународни уговори“ бр.14/82.

2 Закон о потврђивању Конвенције МОР број 182 о најгорим облицима дечијег рада и Препоруке МОР број 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада, „Сл.лист СРЈ – Међународни уговори“, бр.2/03.

3 Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work, Official Journal (OJ L 216, 20.8.1994,p.21).

области дечијег рада. Држава тиме не омета вршење родитељског права, већ само исказује важан аспект своје социјалне функције⁴. Остављање детета без одговарајућег надзора сматра се, у већини земаља, чином занемаривања детета и то важи не само за родитеље већ и за сва лица која су „ сходно прописима одговорна за бригу о детету“⁵. У међународном, европском и упоредном праву, релативност принципа забране дечијег рада, посебно је везана за захтев да рад, ни у ком случају, не може штетити похађању школе детета.⁶

У смислу реченог, могуће је доградити (изменити и допунити) наше прописе, са фокусом на Закон о раду, који непосредно или посредно тангирају питање рада деце и младих, **или сачинити посебан закон посвећен дечијем раду**. Наиме, као и сваки нови закон, тако и евентуални закон о дечијем раду имао би своју дрштвену, социјално-политичку, економску и правну оправданост – због присуства многих значајних међународних и европских радноправних стандарда у вези са радом деце, којим стандардима се најбоље може изаћи у сусрет доношењем одговарајућег закона као најважнијег националног правног инструмента. Тако би друштво исказало и степен бриге који везује за проблем недопуштеног дечијег рада или злоупотребе дечијег рада. Односно, на тај начин би се дечији рад који, *de facto*, постоји у Србији учинио прецизно и јасно видљивим, што представља неопходну претпоставку за успешнију борбу у циљу заштите деце од недопуштеног рада и злоупотребе њиховог рада (отворила би се могућност праћења и контроле примене правних правила у вези са дечијим радом, чије непоштовање у крајњој консеквенци може водити и одговарајућем санкционисању оних који се тих правила не придржавају). Ипак, ствар је опредељења надлежних органа који утврђују и спроводе законодавну политику, да ли ће се вршити измена и допуна постојећих прописа у вези са дечијим радом или доносити посебни закон са том тематиком, али, у сваком случају, овако или онако, питање дечијег рада свакако треба правно уредити и обезбедити правну платформу за предузимање одговарајућих мера у смислу сузбијања недопуштеног рада деце (тако ће се артикулисати и формализовати дужност државе, сходно наведеним међународним и европским правним документима, да штити децу на раду у њиховом најбољем интересу и интересу друштва у целини,

---

4 Alan B. Morison, General Editor, *Fundamentals of American Law*, Oxford University Press, 2013, p.403.

5 Исто, стр.405.

6 Roger Blanpain, *European Labour Law*, Kluwer Law International, The Hague, 2000, p.284.

обезбедити механизми за спровођење одговарајућих акција, дефинисати конкретна права, обавезе и одговорности свих чинилаца инволвираних у област дечијег рада, омогућити прецизно прикупљање и статистичку обраду релевантних података (што, такође, нама недостаје).⁷ У духу реченог, мислимо да нарочиту пажњу при правном регулисању питања у сфери дечијег рада, заслужују питања која су везана за: (1) појам детета; (2) случајеве (изузетке) у којима деца могу да раде (ван тих случајева установити правило о забрани рада деце); (3) услове под којима деца могу да раде; и (4) контролу и казнену регулативу поводом непоштовања правила у вези са претходним питањима.

2. Појам детета и потреба његовог правног дефинисања

Овај појам је потребно правно одредити, како би се тачно знало на која лица се односе правила о дечијем раду (допуштеном и недопуштеном дечијем раду). Општи концептуални оквир у вези са појмом детета садржан је, пре свега, у међународним документима (документима УН и МОР). Најважнији елеменат у том оквиру, помоћу којег се одређује појам детета, јесу године живота (старосна доб). Међутим, ту има различитих приступа. Треба водити рачуна о томе да сваки документ, сходно својој сврси и свом циљу дефинисаном у истом документу, одређује тај елеменат. Различити документи имају различите циљеве(сврхе), те и различито појмовно дефинисање детета по његовом узрасту (зато је тешко, на тај начин, установити универзални појам детета). У циљу заштите основних људских (дечијих) права појам детета се протеже на узраст до 18 година (до пунолетства—за које се, углавном—и у међународним и националним прописима, везује могућност стицања грађанских и политичких права која подразумевају одговарајући ниво биолошке, али и социјално-политичке, „зрелости“личности). Тако, за сврхе Конвенције УН о правима детета (1989). „дете је људско биће које није навршило осаманаест година живота, ако се на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније“ (чл.1).⁸ У нашем праву, има и прописа у којима се старосна граница у вези појма детета протеже и на

---

⁷ Препорука бр.190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“,бр.2/03,у чл.5.(1),(2)предвиђа да је,„потребно сакупити и редовно ажурирати детаљне информације и статистичке податке о природи и степену дечијег рада како би послужили као основ за одређивање приоритета за националну акцију за укидање дечијег рада.....Статистички подаци треба да обухвате податке рашчлањене према полу,старосној групи,занимању,грани привредне делатности,статусу при запошљавању,школској спреми и географској локацији.“

⁸ Конвенција о правима детета,“Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори“,бр.15/1990.

време пунолетства, сходно сврси и циљевима тих прописа.⁹ Међутим, у сфери запошљавања и рада, у којој се остварују, пре свега, социјано-економска права (право на рад и друга права везана за услове рада и достојанствени рад), постоје други нормативи, јер и лица млађа од 18 година (малолетници) имају одговарајућу животну и радну способност, као и право на рад и потребу да раде и остварују новчану накнаду за рад и друга права у обезбеђивању сопствене социјално-економске сигурности. Обезбеђивање сопствене социјално-економске сигурности, по основу личног рада, је крајњи циљ сваког подизања, тј. васпитања и образовања детета, те је сасвим легитимно омогућити рад и деци испод 18 година (пре пунолетства) и остваривање социјално-економских права по том основу. И у Преамбули Конвенције УН о правима детета (став 7.), разлози доношења Конвенције се везују и за потребу да за децу треба омогућити вођење заједничке друштвене (трипартитне бриге) о њиховој заштити од недопуштеног рада и злоупотребе њиховог рада, те да буду у потпуности припремљена да живе самостално у друштву и да буду васпитана у духу идеала прокламованих у Повељи Уједињених нација, а посебно у духу мира, достојанства, толеранције слободе, равноправности и солидарности.

Чињеница је да милиони малолетне деце у свету раде баш због тога што немају обезбеђену социјално-економску сигурност (сиромаштво), често на недопуштен начин, уз грубу експлоатацију и без ваљане заштите на раду. Зато и у самој Конвенцији УН о правима детета (чл.32.) говори се о праву детета на заштиту од економске експлоатације и рада на пословима који могу бити опасни или ометати образовање детета или штетити његовом здрављу. То право детета, већ је било утемељено и разрађено Конвенцијом МОП-а бр.138 из 1973. године, као и каснијим документима – Конвенцијом бр.182. из 1999. године, те Директивом ЕУ 94/33. У самој Конвенцији УН о правима детета (чл.41.) дозвољена је дерогација одредаба те Конвенције било којим одредбама међународног или националног права, које више доприносе остваривању права детета. Све то рађа потребу да се прописима дефинишу дозвољене форме рада лица млађих од 18 година, како би се тај рад учинио правно видљивим и омогућила њихова правна контрола, праћење, статистичка обрада и усмеравање у најбољем интересу детета. **Дакле, правни оквир регулисања**

9 На пример, према чл. 155.ст.1 и 2. Породичног закона („Сл. гласник Р. Србије“, бр.18/2005, 72/2011–др.закони 6/2015.),, пунолетно дете које је неспособно за рад, а нема довољно средстава за издржавање, има право на издржавање од родитеља све док такво стање траје“,или,,пунолетно дете које се редовно школује има право на издржавање од родитеља сразмерно њиховим могућностима, а најкасније до навршене 26. године живота.”

рада деце требало би да буде базиран на следећим захтевима: (1) одређивање појма детета кроз године старости, у потреби заштите њиховог „рањивог“ психофизичког интегритета и њиховог права на образовање (барем обавезног); (2) утврђивање случајева и услова рада и заштите на раду тих лица и у тим случајевима; (3) прописивање одговарајућих мера контроле и заштите предвиђених правила у вези са радом тих лица (укључујући и санкције).

Као што је познато, постоје различите могућности вршења рада и зарађивања по том основу. Без обзира на врсту рада, сваки рад подразумева одређени напор и трошење психо-физичких потенцијала онога ко ради. Зато је важно под којим условима се ради и да ли су ти услови безбедни за здравље радника, тј. његов психо-физички интегритет. Додајмо томе и чињеницу да је радни однос као честа и специфична правна форма вршења рада уз новчану накнаду, форма коју прати надређеност онога ко даје посао и управља послом (послодавца) над оним ко прима и врши посао (послопримца – запосленог). Ова надређеност има и своју правну димензију – тј. услове рада, радне задатке, ред и дисциплину, одговорност запосленог, најнепосредније (најконкретније) уређује послодавац (нормативна и дисциплинска власт послодавца). Те услове, задатке и ред треба да разуме, прихвати и да се по њима влада сваки запослени код послодавца, те и онај који је малолетан. Међутим, малолетници због своје психо-физичке „незрелости“, неискуства и незнања, често нису у могућности да на прави начин све те услове разумеју и прихвате, да препознају ризике који прате те услове, њихову штетност и опасност, што захтева да свако друштво води посебну бригу о тој категорији запослених или који раде на други начин за рачун послодавца. Та брига се не може препустити само послодавцима. Послодавци имају своју сасвим легитимну примарну бригу да у што већој мери оплоде (увећају) капитал и средства која су уложили у процес рада, те могу прибегавати и томе да избегну сваки трошак који може то увећање да умањи. Брига о деци је, превасходно, општедруштвена брига, јер ради се општем друштвеном интересу да се деца оспособе за самостални рад и живот по основу рада (општа претпоставка опстанка сваког друштва),¹⁰ а држава је „задужена да води рачуна“ о општим друштвеним интересима и о

¹⁰ Према Закону о основном образовању и васпитању („Сл.гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018- др.закон, 10/2019, чл.2.), „основно образовање и васпитање је делатност од непосредног друштвеног интереса и остварује се као јавна служба“. Полазећи од тога ово образовање је и право и дужност. Свако лице има право на бесплатно и квалитено основно образовање и васпитање у јавној школи (чл.4. ст.1.). Са друге стране, основно образовање и васпитање је обавезно (чл.5. ст.1.), чиме се штите општедруштвени интереси.

њиховој заштити. Један од најважнијих инструмената „деловања“ државе у потреби заштите друштвених интереса јесте законодавна делатност. У том смислу, стране уговорнице Конвенције УН о правима детета (Преамбула ст.9), обавезују се да детету обезбеде посебну заштиту и бригу, укључујући и одговарајућу правну заштиту „са обзиром на његову физичку и менталну незрелост“.

У вези са реченим, на међународном плану, од посебног значаја су Конвенција МОП-а бр.138 о минималним годинама живота за заснивање радног односа из 1973. године и Конвенција бр.182 о најгорим облицима дечијег рада из 1999. године, као и Директива ЕУ бр.94/33 о заштити младих људи на раду. Ови међународни извори су назаобилазни у својој комплементарности при разматрању правних питања у вези принципа забране и могућности дечијег рада.¹¹ Овде подвлачимо следеће. У Преамбули Конвенције бр.138, став 4. је речено да та Конвенција представља општи документ који би требало да замени дотадашње који се примењују на ограничене (поједине) привредне секторе, У самој Конвенцији бр.138 (чл.1.) разликују се два појма : „дете“: и „омладина“ За појам „детета“ везује се она сврха Конвенције која се огледа у „ефективном укидању рада деце“, а за појам „омладина“ везује се захтев за „прогресивно померање минималних година старости за заснивање радног односа“,¹² „како би се постигло потпуно укидање рада деце“. На сличан начин одређен је циљ коме земље чланице МОП-а које су ратификовале Конвенцију бр.132, чл.1., треба да теже у својим националним политикама и законодавствима, а то је „да осигурају ефективно укидање рада деце, те да се прогресивно померају минималне године старости за заснивање радног односа или рада у складу са потпуним физичким и менталним развојем омладине“. Према томе, први корак у укидању рада деце јесте одређивање минималних година старости за заснивање радног односа или рада. Другим речима, Конвенција бр.138 дозвољава рад деце која су навршила предвиђени минимум година старости (допуштени рад деце). **Конвенција 138 није уперена против свих облика рада деце, већ само против оних који се врше мимо правила везаних за допуштени**

---

11 Ricardo Hernandez-Pulido and Tania Caron, Protection of children and young persons, in Fundamental rights at work and international labour standards, International Labour Office, Geneva, 2003, p.89.

12 Пре Конвенције бр.138, донешено је више конвенција којима су утврђене минималне године старости за рад у појединим индустријским и неиндустријским секторима (најпре забрањује се рад деце испод 14 година на подземним радовима, затим се тај број година диже на 15/16 година за рад у поморству – лојачи на бродовима, магацински радници итд.). Према чл.2. Конвенције 138, „нико испод утврђених минималних година старости неће се примати у радни однос односно на рад, без обзира на занимање“.

рад.¹³ Дакле, дете је свако лице испод минималних година старости за заснивање радног односа (забрана рада такве деце – укидање рада деце), али изнад тих година, након заснивања радног односа, то лице излази из фазе детињства и улази у фазу младости (омладина), у којој је могућ рад, под одређеним условима и за коју се везује потреба „прогресивног померања минималних година старости за заснивање радног односа“ и предвиђања других мера посебне заштите на раду.¹⁴ У том смислу и у нашем праву, најпре, Устав Србије (чл.66.ст.3.) нормира да „деца млађа од 15 година не могу бити запослена“, а да се запосленој „омладини омогућује посебна заштита на раду и посебни услови рада, у складу са законом“ (чл.60. ст.5).¹⁵

Следствено томе,у Законуо раду (чл.84.-88.),¹⁶ говори се о „заштити омладине“, као запосленима млађим од 18 година. Ако се у Закону о раду појам „омладине“ односи на запослене млађе од 18 година (а то су лица од 15 до 18 година), на кога се онда може односити појам „дете“ ? Значи, деца могу бити само она лица која су испод 15 година живота. Даље, и у Правилникуо превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих, чл.2. ст.2.,¹⁷ млади се дефинишу као лица која су старости однајмање15 година, а највише 18 година, а који су у радном односу код послодавца или који по било ком основу обављају рад код послодавца.

Са друге стране, Конвенција 138 користи још један елемент при опредељивању минималних година старости (животног доба) за заснивање радног односа и рад, а то су године старости када се завршава обавезно школовање, у складу са националним правом. Шта више, **то је примарни елемент**, јер најпре се он помиње у чл.2. став 3. Конвенције, где је речено да минималне године старости за заснивање радног односа или рада не треба да буду испод година старости завршавања обавезног

13 Појмови „дете“ и „омладина“ срећу се и на другим местима у Конвенцији бр.138 (нпр. види чл. 6. – „ова конвенција се не примењује на рад што га обављају деца и омладина у школама...“).

14 Према чл. 2. став.2. Конвенције 138, свака чланица МОР-а која је ратификовала ову Конвенцију може, накнадном изјавом обавестити генералног директора Међународног бироа рада да је одредила минималне године старости изнад оних које су раније утврђене, али не може предвидети мањи број година у односу на раније одређене, јер би то значило погоршавање услова рада деце и омладине што је супротно духу и наведеној сврси Конвенције 138. Сем тога, у чл.3. Конвенције 138 говори се о посебној заштити лица млађих од 18 година, у вези њиховог рада на пословима који могу угрозити здравље, сигурност или морал младих.

15 Устав Републике Србије,,Сл. гласник РС“,бр. 98/2006.

16 Закон о раду,,Сл.гласник РС“, р.24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017.- одлука УС, 113/2017 и 95/2018.- аутентично тумачење.

17 Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих,,Сл.гласник РС“,бр. 102/2016.

школовања у складу са националним прописима и, у сваком случају, никако испод 15 година. Овим се изражава флексибилност норме, тј. могућност њеног прилагођавања националним приликама у државама чланицама. Сем тога, указује се на значај обавезног образовања у подизању детета и његовог оспособљавања за самостални живот (та деца треба да иду у школу а не на посао),¹⁸ док се путем одређивања минималних година живота (животна доб) указује на чињеницу да су особе предвиђеног узраста (до 15 година) недовољно психофизички зреле, без одређених знања и искуства да препознају ризике који неминовно прате сваку врсту рада и да сезахте од тих ризика.¹⁹ Дакле, Конвенција бр.138 у истој реченици помиње оба елемента, дајући им подједнаки значај за заштиту и очување најбољег интереса детета у сфери рада и у друштву у целини. Такође, у Конвенцији УН о правима детета из 1989.(чл.28, ст.1. тач. е), инсистира се на праву детета на основно (обавезно) школовање и налаже државама да „предузимају мере за подстицање редовног похађања школе и смањења исписивања из школе.“ И у новијим документима ЕУ, истиче се право деце на приступачно и квалитетно образовање, почев од предшколског узраста.²⁰ ***Зато је потребно и у националним прописима који говоре о општим условима за заснивање радног односа и сваког другог рада (рада ван радног односа), поред година живота (15), предвидети и услов којим се тиче окончања обавезног школовања, што није прецизно одређено у нашем праву, нарочито када је у питању рад ван радног односа.***²¹ Дакле, пошто нас Конвенција

---

18 Међу главним исходима нашег концепта образовања и васпитања, сходно чл.9. Закона о основама система образовања и васпитања („Сл.гласник РС“; бр. 88/2017, 27/2018.-др.закон, 10/2019, 6/2020), налази се: оспособити ученика да одговорно и ефикасно управља собом и својим активностима; да ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице; да ефикасно и контруктивно учествује у свим облицима радног и друштвеног живота; да успешно комуницира у растућој разноликости друштва и решавању сукоба; итд. Зато образовање и васпитање мора бити обезбеђено за сву децу, ученике и одрасле (чл.7. Закона).

19 Полазећи од тога, као један од основних циљева основног образовања предвиђено је обезбеђивање добробити и подршке целовитом развоју ученика, као и развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности“ (чл. 21. Закона о основном образовању и васпитању, „Сл. гласник РС“, бр.55/2013; 101/2017; 10/2019.)

20 Европски стуб социјалних права, као нова стратешка социјално-политичка и правна агенда ЕУ за период 2019–2024, Поглавље III „Социјална заштита и укљученост–Брига о деци и подршка деци, стр.11. доступно на https://ec.europa.eu/info/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

21 Види чл. 24. ст.1. Закона о раду. Истина у чл. 25. ст.1. Закона о раду је речено да лице млађе од 18 година може засновати радни однос, под посебним условима где спада и услов да рад не угрожава образовање тог лица. Али, наш концепт образовања подразумева три нивоа, по начелу обавезности и добровољности: основно (обавезно и по правилу траје

138 обавезује, при одређивању појма детета у сфери запошљавања и рада, у нашем законодавству, требало би, такође узети наведена два елемента (старосна доб—цифром изражена у годинама живота; и старосна доб која се везује за окончање обавезног школовања). **Према томе, дете је свака особа млађа од 15 година, односно то је свака малолетна особа која се налази у процесу обавезног школовања.** Треба скренути пажњу, да појам „дете“, у нашим условима, треба везивати за основно школовање (обавезно или добровољно), малолетних лица (лица до 18 година), собзиром на могућност основног школовања и одраслих (пунолетних) лица.²²

до 15.године); средње(добровољно и по правилу траје од 15. до 19. године, при чему „дете које је навршило 15 година и које је способно за расуђивање може одлучити коју ће средњу школу похађати—чл.63.ст.2.Породичног закона);и високо (добровољно и по правилу траје од19. до окончања програма предвиђеног за то образовање). Обавезност одређеног нивоа образовања открива друштвену заинтересованост за то образовање,те се тај ниво мора посебно нагласити (као што је то учињено у овде консултованим међународним документима), респектовати и штитити. **Сем тога, у Закону о раду (чл.197-чл.202.-рад ван радног односа) не говори се о условима под којима се једно лице може ангажовати уоквир утих форми рада ван радног односа. Тим поводом упућујемо на стандарде у вези запошљавања и радног ангажовања младих садржаним у овде консултованим међународним и домаћим документима, као и на супсидијарну примену наших правила из Закона о облигационим односима (правила увези способности за закључивање уговора, тј.закључивања уговора од стране пословно неспособних лица (чл.56.), тј. малолетних лица),и правила из Породичногзакона (правила права детета везаних за њихову пословну способност-чл.64, 6., као и правила о имовинским односима дететаи родитеља—чл.192, 193.), а све то у духу стандарда из наведених међународних правних аката.**

22 Упис и трајање обавезног или основног школовања је предвиђено националним прописима. Према Закону о основама система образовања и васпитања (чл.18.) у први разред основне школе уписује се свако дете које до почетка школске године има најмање шест и по, а највише седам и по година.Родитељ,односно други законски заступник одговоран је за упис детета у школу,за редовно похађање наставе и обављање других школских обавеза (чл.22.ст.1.Закона).Такође,сходно Породичном закону (чл.71. ст.1.) родитељ има дужност да обезбеди основно школовање детету, а о даљем образовању детета дужан је да се стара према својим могућностима.Трајање основног образовања и васпитања предвиђено јеЗаконом о основном образовању и васпитању (чл.30.).Ово образовање траје осам година кроз два образовна циклуса (1. циклус: први, други, трећии четврти разред; 2. циклус: пети,шести,седмиосмиразред). Дакле, зависно од тога са којим узрастом је дете уписало основну школу, исту може завршити, по правилу,са 14,5 или15,5 година.Трајање основног образовања и васпитања можебити дуже или краће од наведеног,у зависности од постигнућа и напредовања ученика.У сваком случају,са навршењем 15 година живота,престаје обавеза похађања школе,истеком школске године која је утоку,али не гаси се право ученика да настави основно школовање.У том смислу,школа је дужна да ученику који је навршио 15 година живота,а није стекао основно образовање,омогући даље школовање до навршених 17 година живота, ако то захтева ученик или његов родитељ, односно законски заступник,

За сврхе Конвенције бр.182 (чл.2.) израз дете односи се на сва лица млађа од 18 година, без обзира на похађање школе. Ова старосна граница је употребљена са обзиром на сврху Конвенције. За разлику од Конвенције бр.138, која претпоставља постепену елиминацију недопуштеног дечијег рада и која садржи флексибилне одредбе за уважавање стања у појединим земљама (у развијеним и неразвијеним земљама), Конвенција бр. 182 уводи принцип нулте толеранције (нетолеранције) одређених облика дечијег рада, те зато у чл.1. предвиђа да свака чланица која ратификује ову конвенцију предузима хитне и ефикасне мере како би обезбедила да се најгори облици дечијег рада под хитно забране и елиминишу. Дакле, инсистира се на елиминацији не свих, већ само најгорих облика дечијег рада. Како смо могли напред да видимо, у смислу Конвенције бр.138, постоје облици допуштеног дечијег рада, које треба само прецизно регулисати, а не елиминисати. Наиме, могуће је разликовати: **(1)** допуштени рад особа које су завршиле обавезно школовање, односно особа са навршених 15 година живота на тзв. редовним (уобичајеним, нормалним) пословима и радним задацима (послови који нити су тешки и опасни, нити су лаки); **(2)** допуштени рад особа испод 15 година старости или особа које још нису завршиле обавезно школовање на одређеним пословима и под одређеним условима (у школама за за опште или стручно образовање и обуку, учешће у

или то лице може наставити основно образовање по концепту функционалног основног образовања одраслих (чл.30.ст.9,10,11.).Функционално основно образовање одраслих је посебна програмска и организациона целина у систему формалног основног образовања, примерена потребама одраслих и потребама тржишта рада.Сходно Правилнику о наставном плану и програму основног образовања одраслих („Сл. гласник РС-Просв.Гласник“бр.13/2013),овај програм образовања намењен је свим лицима која су прекинула своје основно образовање или га, из било којих разлога, нису никада ни започела а старија су од 15 година живота.Ово образовање одраслих остварује се према Правилнику о наставном плану и програму основног образовања одраслих и Правилнику о ближим условима за остваривање основног образовања одраслих („Сл.гласник–Просв.гласник“ бр.13/2013,18/2013),у посебно оспособљеним и припремљеним основним школама и школама за основно образовање одраслих,траје три године и остварује се кроз три циклуса у трајању од по годину дана:1.циклус–стиче се функционална писменост; 2.циклус–основе општег образовања;3.циклус –стручне компетенције путем оспособљавања и обуке засноване на стандардима рада и потребама тржишта рада.Значи,у сфери запошљавања и рада младих треба имати у виду и могућност разликовања обавезног и основног школовања. Ствар је националне образовне политике, који нивои образовања се сматрају обавезним, а који – добровољним. У нашем праву данас, обавезно је само основно школовање и та обавеза траје до 15. године живота након тога престаје обавезност школовања, али остаје право – могућност основног школовања до 17. године живота, па и касније (образовање одраслих).

појединим делатностима и манифестацијама – културне, уметничке, спортске, ангажовање на лаким пословима који нису штетни за здравље и развој детета и не иду на штету похађања школе; и (3) допуштени рад, под одређеним условима, који по свом карактеру или околностима под којима се врше, могу угрозити здравље, сигурност или морал младих (тешки и опасни послови). **Сем ових врста, свака друга врста рада младих је недопуштена. Закон о раду Србије посвећен је врстама рада наведеним под тачкама (1) и (3), а изостаје прецизно регулисање рада под тачком (2), те зато ту постоји највећи простор и потреба за доградњом наших прописа у области рада деце.** Што се тиче Конвенције бр.182, она говори о најгорим облицима дечијег „рада“ (принудни рад, трговина децом, дужничко ропство, учешће деце у проституцији, производњи порнографије, у производњи и кријумчарењу дроге), који, по својој природи, не улазе у предмет радноправне регулативе, већ су углавном уграђени као делови бића појединих кривичних дела у кривично законодавство.²³ Пошто је реч о „најгорим облицима дечијег рада“, везивањем појма детета за узраст до 18 година жели се обухватити што већи број младих особа које би заштитне норме ове Конвенције и националних законодавстава штитиле од таквог „рада“. Кључна додирна тачка, у погледу предмета, између наведених конвенција бр.138 и 182 налази се у тачки „д“ чл.3. Конвенције бр.182, у којој се као најгори облик дечијег реда третира и „рад који је, по својој природи и околностима у којима се обавља, вероватно штетан по здравље, безбедност или морал деце“. Слична веза може се уочити и између наведених одредаба поменутих конвенција МОР-а и Директиве ЕУ 94/33. Кључна додирна тачка те везе садржана је у чл.7. Директиве 94/33, у коме се говори и забрани рада младих људи испод 18 година на тешким пословима који су објективно изнад њихових физичких или психолошких способности, односно опасним пословима (излагање отровним или канцерогеним агенсима, радијацији итд.). Нведене одредбе Директиве 94/33 и Конвенције бр.182 и горе наведени рад под (3) - у смислу Конвенције бр.138, су у најтешњој вези, јер имају идентичну сврху, сходно којој у поменутих докуметима користи се иста гранична старосна доб (испод 18 година) за одређивање круга лица у погледу њихове заштите од рада на тешким и опсаним пословима. Тако, и смислу Конвенције бр.138 (чл.3.) минималне године старости за успостављање било ког рада, који по свом карактеру или околностима у којима се

---

23 Препорука бр.190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада у ставу 12. предвиђа да земље „чланице треба да утврде да се одређени најгори облици дечијег рада сматрају кривичним делима“.

обавља може угрозити здравље, сигурност или морал младих, не треба да буду испод 18 година. Дакле, реч је о тешким, опасним и ризичним пословима за чије вршење се захтева већа старосна граница, у односу на редовне, уобичајене и лаке послове. **Одавде произилази, да ипак не можемо исте старосне границе користити за опредељивање појма детета и његове заштите на раду, не водећи рачуна о врсти рада и о сврси и циљу документа у коме се тај појам одређује.**

Сходно реченом, одређивање узраста до 18 година живота, без обзира на школовање и као старосне границе за коју се везује појам детета у неким документима (У конвенцији УН о правима детета и Конвенцији МОП-а бр.182 о најгорим облицима дечијег рада), не треба да има утицаја на могућност одређивања нижих старосних граница за појам детета и могућност његовог рада у смислу Конвенције МОП-а бр.138 и Директиве ЕУ 94/33 (на одређеним пословима). Такође, **Директива ЕУ бр.94/33 о заштити младих људи на раду**, као најрелевантнији секундарни правни акт ЕУ у вези заштите деце од недопуштеног рада, (сходно Преамбули, став 9.), полази од начела Међународне организације рада о заштити младих људи на раду, укључујући и она која се односе на најнижу доб за приступ запослењу или раду (наведени стандарди Конвенције бр.138), **дефинише појам детета кроз два алтернативна елемента (чл.3.). Дете је особа млађа од 15 година; или дете је млада особа која је још увек на обавезном редовном школовању у складу са националним правом. Особе од 15 до 18 година, које више нису на обавезном школовању у складу са националним правом, називају се адолесцентима.** И ово појмовно одређење детета, као и оно у духу Конвенције 138, једнако уважава два главна разлога због којих се деца штите од недопуштеног рада: уважава се чињеница да су деца до 15. године живота „посебно рањива“ (због недовољне зрелости), и уважава се потреба да деца треба да заврше бар оно образовање које је обавезно, како би се лакше укључила у свет рада и друге сфере живота (осамостаљивање деце).

И у **упоредном праву** (нпр. Хрватска, Словенија), срећу се и дефиниције детета сходно Конвенцији УН о правима детета (1989), тј. дете се дефинише као особа која није навршила 18 година, али **при уређивању питања везаних за запошљавање и заштиту на раду тих лица примењује се категоризација и дефиниције лица сходно правилима из Конвенције 138 и Директиве 94/33.**²⁴ И у неким нашим

---

24 На пример, према Закону о раду Р. Хрватске („Н.новине“, бр.93/2014, 98/2019, чл.19.), „Особа млађа од 15 година или особа с петнаест година и старија од петнаест, а млађа од осамнаест година која похађа обавезно основно образовање, не смије се

прописима, сходно њиховој сврси, прибегава се дефинисању детета као лица до навршених 18 година живота (види Уредбу о утврђивању опасног рада за децу (чл.2. ст.1. тачка 2.),²⁵ што се уклапа у поменуте стандарде везане за рад на тешким и опасним пословима садржаним у конвенцијама 138 и 182 МОП-а. Међутим, **ми овде указујемо на потребу дефинисања појма детета у вези са допуштеним радом на пословима напред наведеним под тачком (2) у смислу Конвенције 138 и Директиве 94/33 (чл.4 и чл.5.), који се по својој природи битно разликују од тешких и опасних послова, те сходно томе и појам детета треба прилагодити.**

Наша је препорука да при дефинисању појма детета у нашим прописима који регулишу питање њиховог допуштеног рада и заштите на раду, користимо исте елементе које смо приказали у светлу конвенција бр.138, 182 и Директиве бр.94/33. Дакле, дефинисати дете као свако лице које је млађе од 15 година; или - дете је малолетно лице које је још увек на обавезном школовању у складу са законом;

Пошто је, у принципу, забрањен рад деце потребно је у националним прописима (Законом о раду/евентуално законом о дечијем раду) који говоре о општим условима за заснивање радног односа али и сваког другог рада (рада ван радног односа) поред година живота (15) предвидети и услов који се тиче окончања обавезног школовања.

3. Забрана рада деце и случајеви у којима деца могу да раде

Видели смо напред, у смислу наведених конвенција МОП-а и њиховог циља у погледу укидања рада деце и Директиве 94/33 ЕУ, општи стандард у вези запослења и рада младих везан је за године живота (најмање 15 година) или за године старости завршавања обавезног школовања, према националном праву. Наведени акти предвиђају и изузетке од овог стандарда. Основни циљ Директиве 94/33 јесте у томе да се обезбеди заштита деце од економске експлоатације и рада којим се угрожава њихов психо-физички интегритет, безбедност, морал, образовање и укупни развој. У духу наведених циљева, државе су у обавези да прописима уреде следеће: (1) **да забране рад деце;** (2) **предвиде**

запослити“. Према Закону о раду Р. Словеније („Сл.гласник Р. Словеније“, бр.42/2002, 79/2006,103/2007,45/2008,21/2013.чл.19.), „уговор о раду могу закључити лица која су навршила 15 година. Уговор о раду са лицем које још није навршило 15 година живота биће ништав“. Такође, према Закону о раду Црне Горе („Сл.лист ЦГ“, бр.74/2019, чл. 20. ст.3.), „лице које има 15 година живота, а које се налази на обавезном основном школовању, у складу са посебним законом, не може да се запосли“.

²⁵ Уредба о утврђивању опасног рада за децу, „Сл.гласник РС“, бр.53/2017.

изузетке од забране дечијег рада, који, као такви, морају *explicite* прописима бити предвиђени; (3) да регулишу услове рада деце (радno време, одмори), и обавезе послодавца у смислу обезбеђивања услова рада који одговарају узрасту детета. Дозвољени изузеци могу се тицати, пре свега, одступања од наведених година живота, односно старости, у погледу могућности рада младих на појединим пословима и у појединим случајевима. Сходно реченом, као и у смислу нашег Устава (чл.66.ст.3.) и Закона о раду (чл.24. ст.1.) деца (лица испод 15 година живота) не могу бити запослена, тј. не могу засновати радни однос.²⁶ **Дакле, деца не могу бити запослена у форми раног односа, али могу бити радно ангажована ван радног односа.** Ово и због тога, јер како смо напред приказали - радни однос је специфична правна форма вршења рада за рачун послодавца коју прати изразита економска и правна подређеност запосленог послодавцу, а коју запослени мора на прави начин да разуме и прихвати, да не би био подвргнут ризицима који угрожавају његов психофизички интегритет и радноправни положај. Случајеви у којима деца могу да буду радно ангажована предвиђени су, начелно, у Конвенцији бр. 138 (чл.7.- лакши радови; и чл. 8.- учешће у уметничким манифестацијама), а прецизније у одредбама садржаним у Директиви 94/33 (чл.4. и чл.5. – учешће у културним и сличним активностима, рад у оквиру комбинованих програма образовања и радне праксе, рад на лаким пословима). Значи, не угрожавајући своју основну сврху (укидање и забрана дечијег рада), Конвенција бр.138 (чл.6. и 7.) и Директива 94/33 (чл.4/2) допуштају да земље чланице могу донети законодавне и друге прописе по којима се забрана дечијег рада неће односити на поједине случајеве. Прецизније речено и сходно Директиви 94/33 (чл.4.), **ти случајеви су: (а) бављење деце културним и сличним активностима – уметничким, спортским, оглашавачким итд.; (б) рад деце од најмање 14 година у оквиру комбинованог програма оспособљавања и рада или у оквиру програма радне праксе и обуке у**

²⁶ Заснивање радног односа са лицем млађим од 15 година, треба законом и прекршајно санкционисати, како би се забрана дечијег рада „ојачала“. Сем тога, ово је и обавеза која проистиче из чл. 10.ст.1.тач.3. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима („Сл.лист СФРЈ“, бр.7/71.), по коме: „Државе чланице овог Пакта треба да утврде границе старости испод којих је плаћени рад дечије радне снаге законом забрањен и кажњив“. Такође, према чл.32. ст.1. и ст.2. Конвенције УН о правима детета („Сл.лист СФРЈ“- Међународни уговори“, бр.15/1990.), “Стране уговорнице признају право детета да буде заштићено од економског искоришћавања.....и у том циљу ће посебно (а) обезбедити минималну старосну границу за запошљавање; (б) обезбедити одговарајуће регулисање времена и услова запошљавања; и (ц) обезбедити одговарајуће казне или друге санкције да би се осигурала ефикасна примена овог члана“.

предузећу, под условима да се такав рад обавља у складу са правилима које одреди надлежно тело; (ц) рад деце од најмање 14 година (односно 13 година – чл.7. ст.1. Конвенције бр.138), која обављају лакше послове – ван групе послова под тачком (а), тј.у смислу културних и сличних активности; као и рад деце од најмање 13 година на лакшим пословима – ван групе послова под тачком (а), тј. у смислу културних и сличних активности, под условом да се националним прописима одреде врсте послова и број радних сати недељно за рад деце на тим пословима. Овде треба још додати да Конвенција бр.138 (чл.5.ст.3.) допушта изузеће од примене одредаба те Конвенције када је реч о породичним и малим поседима где се ради и производи за локалну потрошњу и који, по правилу, не запошљавају најамне раднике. Према томе, захтев за укидањем дечијег рада, у смислу Конвенције бр.138 чл.1, не односи се на рад деце у породичном окружењу. Исто се може приметити и у упоредном праву. *Односно, не сматра се дечијим радом који треба укинути, повремено и краткотрајно ангажовање „своје деце“²⁷ у породичном окружењу (рад у домаћинству и/или у породичној фирми), на лаким пословима (када деца нису изложена ризику од несрећа и није им угрожено физичко и ментално здравље, морал, школовање и развој).*

Треба подвући да у смислу Директиве чл.4. ст.2. тачка (ц) и Конвенције бр. 138 чл. 7. деца млађа од 13 година уживају апсолутну заштиту од дечијег рада, осим када су у питању културне и сличне активности – у којима се може *ad hoc* (од случаја до случаја, појединачним дозволама од стране надлежног органа) одобрити и рад деце млађе од 13 година. „Тако изданим дозволама ограничиће се број часова и прописати услови под којима је запошљавање односно рад допуштен „ (чл.8. ст.2. Конвенције бр.138).

У смислу одредбе чл.4/2/3. Директиве, изузеци од забране рада деце млађе од 15 година, који се везују за рад и услове рада у оквиру комбинованих програма рада и оспособљавања и/или програма радне праксе, као и за рад на лаким пословима, у прописима Србије нису јасно предвиђени. Било би корисно да се ти изузеци јасно предвиде и собзиром на одредбе Конвенције бр.138 чл.8. став1. и 2., о чему је напред било речи. *Притом, свакако, овде треба предвидети начине*

---

27 На пример, према Закону о запошљавању деце и омладине Аустрије из 1987. године, „својом децом“ сматрају се деца која живе у истом домаћинству са особом која их запошљава (радно ангажује) и која су са том особом у сродству до трећег степена сродства, брачна деца или пасторак или усвојена деца. Сва остала деца не сматрају се „својом децом“.

за испитивање вероватноће да послови одговарају узрасту детета и да неће штетити његовом здрављу (налаз лекара) и сагласност родитеља у смислу да послови неће штетити похађању школе детета и његовом укупном развоју, као услове за рад. Такође, потребно је прописима који регулишу ученичке задруге, уредити питање услова рада и заштите ученика који у оквиру задруге обављају производни рад или услуге.²⁸

3.1. Рад деце у културним и сличним делатностима

Универзално је право детета на учешће у културном и уметничком животу, рекреативним и слободним активностима примереним узрасту детета (чл.31. Конвенције УН о правима детета).

Према чл.8. Конвенције бр.138 и према одредби чл.5/1 Директиве 94/33, запошљавање деце за потребе извођења културних, уметничких, спортских или оглашавачких активности, мора у сваком појединачном случају **претходно одобрити надлежни орган (тело)**. У овој одредби, појам *запошљавање* не треба узети (у смислу наших прописа) као *заснивање радног односа*, већ као радно ангажовање ван радног односа.

Према мишљењу Европске комисије, израз „у сваком поједином случају“ не значи да тамо где је укључена група деце у одређене активности, треба издавати појединачне дозволе за свако дете понаособ.²⁹

Директива 94/33 (чл.5/2) налаже да државе чланице у својим прописима (закони или подзаконски акти) предвиде **надлежно тело** и уреде детаљно **поступак** по коме ће се издавати појединачне дозволе за рад деце у културним сличним активностима. Државе би требало да саме одлуче да ли ће ово тело бити одређено **по територијалном принципу** (републички, покрајински, локални ниво, с обзиром на седиште послодавца) или **по делатностима** - којима се баве послодавци и у којима је могућ рад деце. Такође, прописима треба предвидети и услове под којима деца могу да раде на оваквим пословима. У сваком случају, и овде се ради о активностима које не могу да штете сигурности, здрављу или развоју детета, нити да штете његовом похађању школе, учешћу у програмима професионалног усмеравања или оспособљавања које је одобрио надлежно тело (*лаки послови*). **То даље значи, да и код ове врсте рада треба предвидети, као претходне услове за рад детета: (1) сагласност родитеља или законског заступника детета;**

²⁸ Закони о основном и средњем образовању и Правилник о ученичким задругама („Сл.гл.РС“, бр.31/2018.), не регулишу то питање.

²⁹ Roger Blanpain, цит. дело, стр.286.

и (2) мишљење лекара да послови неће штетити здрављу и развоју детета.

Изузетно (чл.5/3 Директиве 94/33), **може се одступити од предвиђених процедура за издавање дозвола** за рад деце у сваком поједином случају, ако је у питању дете од најмање 13 година и ако је у питању рад на извођењу културних, уметничких, спортских или оглашавачких активности. Притом **треба прецизирати** активности које такав рад покрива и (свакако) услове за овакав рад деце (сагласност родитеља, мишљење лекара да рад не штети детету). Државе које имају уређене посебне процедуре за манекенске агенције и манекенске активности деце, те процедуре могу задржати (чл.5/4 Директиве).

Наведене одредбе Директиве 94/33 о раду деце у културним и сличним активностима требало би законским и подзаконским актима транспоновати у право Србије, јер, као што је већ речено, то пракса захтева и потреба да се рад деце учини „правно видљивим“, односно смање шансе за радну експлоатацију деце и њихов „рад на црно“.

Прецизније речено, Закон о култури³⁰ не садржи одредбе о радном ангажовању деце у делатностима културе (**филм, позориште, музика, сликарство итд.**). Услове рада и њихово прилагођавање похађању школе деце, у смислу оваквог ангажовања деце, као и појединости поступка претходног одобравања њиховог рада, или одступања од предвиђених процедура за издавање појединачних одобрења за рад деце, треба посебно предвидети.

Што се тиче радног ангажовања деце у **спорту**, сходно Закону о спорту (чл.10/4.),³¹ деца млађа од 15 година не могу закључити уговор о раду и бити професионално ангажована, јер се на њих односе заштитне одредбе у вези заснивања радног односа из Закона о раду. **Међутим Законом о спорту није одређена доња животна граница спортиста аматера или спортиста такмичара,³² те у тој улози могу се наћи и сва малолетна лица, укључујући и лица испод 15 година (деца). Ангажовање деце, као спортсита такмичара аматера (којима се плаћа одређена новчана накнада), није прецизно регулисано Законом о спорту, те она подлежу одговарајућим одредбама Закона**

30 Закон о култури, „Сл.гл.РС“, бр.72/2009; 13/2016; 30/2016.

31 Закон о спорту, „Сл гласник РС“, бр.10/2016.

32 Према чл.3. ст.1. тач.8. и 10. Закона о спорту *спортсита аматер* јесте спортиста који се бави спортским активностима аматерски - коме зарада није циљ, коме спорт није занимање, а *спортсита такмичар* јесте спортсита аматер или професионални спортиста који учествује на спортском такмичењу, као члан спортске организације или самостално и коме се обезбеђује одговарајућа новчана накнада.

о облигационим односима (чл.56. – закључивање уговора од стране пословно неспособних лица и Породичног закона (чл.64,65. - права детета везаних за његову пословну способност). Што се тиче малолетних спортиста (лица од 15 до 18 година), „при закључењу и извршењу уговора о раду са спортском организацијом примењују се правила прописана законом којим се уређују услови за заснивање радног односа и рад лица млађих од 18 година.“

Слична је ситуација и у сфери **оглашавачких активности.** Према Закону о оглашавању,³³ **дете јесте лице које није навршило 12 година (чл.21/6), а малолетник јесте лице које је навршило 12, а није 18 година (чл.21/7).**³⁴ Овај закон регулише оглашавачке активности којима се деца и малолетници могу бавити, али услове под којима се могу бавити тим активностима и њихово прилагођавање школским обавезама деце не регулише. **Препорука је да се и овде, као и код лакших послова и културних делатности, предвиде два претходна услова за рад детета: сагласност родитеља и мишљење лекара да рад неће штетити детету.**

3.2. Рад деце у оквиру комбинованих програма оспособљавања и рада

Ова врста рада деце, сходно чл.6.ст.1. Конвенције 138 и чл.4.ст.2. тачка (б)Директиве 94/33, везује се за децу од најмање 14 година у оквиру комбинованих програма рада и оспособљавања и/или програма радне праксе.То питање у прописима треба прецизно уредити, у смислу услова рада предвиђених Директивом 94/33 (чл.6.-12.).

Ова врста рада деце у Србији делом је регулисана прописима из сфере образовања (основног и средњег). Постоје две врсте рада: рад

³³ Закон о оглашавању, „Сл.гл.РС“, бр.6/2016. и 52/2019.- др.закон.

³⁴ Ове старосне границе појма детета и малолетника могу се наћи и у другим наведеним нашим прописима који регулишу могућност рада деце, стим што треба водити рачуна о чињеници да је могућност рада деце на лаким пословима Конвенцијом бр.138 (чл.7.ст.1.) и Директивом 94/33(чл.4.ст.2.тач.(ц), везана за одређену старосну доб детета (о чему ћекасније бити више речи у вези рада на лакшим пословима). Сличне старосне границе користе се и у другим гранама права, нпр. према мишљењу Европског комитета за социјална права 12 година живота се узима као доња граница за кривичну одговорност. Према нашем Кривичном закону (чл.112.ст.8,9 и 10.)“дететом се сматра лице које није навршило четрнаест година“, „малолетником се сматра лице које је навршило четрнаест година, а није навршило осамнаест година“. Наш Породични закон (чл.64.ст.1, и 2.) разликује појмове „млађи малолетник“ – дете које није навршило 14 година; „старији малолетник“ – дете које је навршило 14 година живота, а детету које је навршило 10 година даје право да изрази своје мишљење и да покрене одговарјуће поступке ради заштите свог права на мишљење (чл.65.ст.4 и ст.5. Породичног закона).

у оквиру ученичких задруга; и рад код послодавца у оквиру дуалног образовања. Пошто је дуално образовање, према *Закону о дуалном образовању*,³⁵ који регулише делом и питања услова рада и заштите на раду ученика по том моделу образовања, везан за сферу средњег стручног образовања, те он се односи на лица која су већ завршила основно (обавезно) образовање, односно која су већ навршила 15 година живота. Међутим, видели смо напред, под насловом *Појам детета и потреба његовог дефинисања*, та лица која су завршила обавезно (основно) школовање и навршила 15 година, нису више деца у смислу чл.3. ст.1. тачка (б) Директиве 94/33, те и одредба из чл.4.ст.2. тачка (б) Директиве, која говори о *раду деце* у оквиру комбинованих програма рада и оспособљавања не односи се на та лица.

Што се тиче деце (млади испод 15 година) која се радно ангажују у ученичким задругама, треба рећи да је то питање делом регулисано прописима из сфере образовања (Законом о основама система образовања и васпитања, Законом о основном образовању и васпитању и Правилником о ученичким задругама). Овим прописима је дозвољена могућност рада ученика у оквиру ученичке задруге са циљем да се обезбеди професионално усмеравање ученика и развој његовог предузетничког духа, да се развија позитивни однос према раду и формирају радне навике, али нису предвиђене одредбе које говоре о условима рада ученика (ученици ког узраста или којих разреда основне школе могу да раде) као и одредбе о њиховој заштити док у оквиру задруге, као задругари, обављају производни рад или пружају услуге, а које производе или услуге, шта више, задруга као правно лице може на тржишту роба и услуга да уновчи.

Према томе, Законом о основном образовању и васпитању, који допушта оснивање и рад ученичких задруга (чл.53.),³⁶ треба уредити, или упутити на подзаконски акт којим ће се уредити,³⁷ питања услова рада и заштите на раду ученика који раде у тим задругама у смислу Директиве 94/33 (чл.6.-12.).

---

35 Закон о дуалном образовању, „Сл.гласник РС“, бр.101/2017, 6/2020.

36 „Школа може да оснује ученичку задругу ради развоја предузетничког духа, позитивног односа ученика према раду, повезивањем наставе са светом рада, као и професионалне оријетације. Рад ученика задруге уређује се статутом школе и правилима за рад задруге, у складу са законом“, чл.53. ст.1.и 2. Закона о основном образовању и васпитању.

37 Правилник о ученичким задругама, „Сл. гласник Р.Србије“, бр.31/2018.

3.3. Рад деце на лаким пословима

Државе чланице које користе могућности изузимања од забране дечијег рада у смислу чл.7. Конвенције бр.138 и чл.4.ст.2.тачка (ц) Директиве 94/33 **дужне су да дефинишу лаке послове и услове под којима се могу ти послови обављати.**

Лаки послови, у смислу Конвенције бр.138 (чл.7.ст.1.) и Директиве 94/33 (чл.3. став 1. тачка (д), подразумевају сваки рад који због своје природе и услова под којима се врши: (а) вероватно неће штетити сигурности, здрављу или развоју детета; и (б) који није такав да омета дете у похађању школе или учешћа у програмима професионалног усмеравања или оспособљавања по програмима које је одобрило надлежно тело. **Препорука је да овакву или сличну дефиницију треба унети у закон, а прецизније одређивање лаких послова (уз могућност поименичног њиховог набрајања и квалификовања или груписања) препустити подзаконској регулативи – уредба о лаком раду за децу).** Треба користити уредбу, као подзаконски акт за регулисање радног ангажовања деце, јер то је „најјачи“ подзаконски акт који доноси влада, као колегијални орган извршне власти, и то је подзаконски акт којим се, у смислу Закона о прекршајима (према чл.4.ст.1.“прекршаји се могу прописивати законом или уредбом“.....),³⁸ могу одредити прекршаји за непоштовање одредаба о дечијем раду са одговарајућим казнама, а међународни документи од којих се пошло у овом раду инсистирају да земље потписнице, односно чланице, својим националним прописима уреде и питања надзора над применом предвиђених одредаба о дечијем раду и утврде потребне мере у случају њиховог непоштовања (чл.9. ст.2. Конвенције МОП-а бр.138 о минималним годинама старости за заснивање радног односа и чл.14. Директиве ЕУ бр.94/33 о заштити младих људи на раду. Дакле, уредбом прецизно предвидети изузетке од принципима забране рада деце млађе од 15 година предвиђеног и у наведеним међународним документима и јасно дефинисаног у нашем будућем законодавству уз допуштање одговарајућих изузетака. То захтева строго, односно експлицитно и интензивно (деталјно) дефинисање одговарајућих одредаба у уредби, како би што мање простора остало за њихово екстензивно, односно широко тумачење и у пракси доводило до различитих приступа у спровођењу уредбе. Изузеци у праву се строго дефинишу и строго тумаче.

У сваком случају, рад деце на лаким пословима је опција (могућност) коју државе могу да користе или не (чл. 7. Конвенције 38 Закон о прекршајима „Сл.гл.РС“, бр.65/2013,13/2016,98/2016-Одлука УС, 91/2019,- др.закон

бр.138 и чл.4.ст.2. Директиве 94/33), али рад деце ван тих могућности, а посебно на тешким и опасним пословима је забрана коју државе морају поштовати (чл.2.ст.1. Конвенције бр.138 и чл.4.ст.1 Директиве 94/33). Притом, лаке послове не треба сматрати као послове „другог реда“ (мање важни), у односу на редовне, уобичајене послове - намењене лицима која испуњавају опште услове за запошљавање. И лаки послови подразумевају одређени рад, одговарајуће услове под којима се врше, трошење психо-физичких потенцијала, што у крајњој линији води исцрпљивању и умору, тј. могућем угрожавању свеукупног интегритета онога ко ради. ***Зато и код лаких послова треба предвидети одговарајуће услове за њихово обављање и заштиту приликом њиховог обављања, као што то чинимо и када су у питању редовни (уобичајени) или тешки и опасни послови, тим пре када те (лаке) послове обављају деца.***

Сходно чл. 7. Конвенције бр.138. на лаком раду се могу ангажовати само деца која су у узрасту од 13 до 15 година, као и млади која имају 15 година, али још нису завршили обавезно школовање. Сличан приступ имамо и у Директиви 94/33. Конкретно, Директива 94/33 (чл.4. ст.2. тачка (ц), најпре предвиђа да лакше послове могу обављати деца од најмање 14 година живота. На први поглед овде се срећемо са различитим решењима: Конвенција допушта рад на лаким пословима и деци од 13 година, а Директива предвиђа да дете млађе од 14 година не може да ради нити на лакшим пословима. Ипак, треба имати у виду и другу реченицу у тач.(ц) ст.2. чл.4. Директиве, по којој „лакше послове могу обављати, међутим, и деца у доби од 13 година, **уз ограничени број радних сати** недељно и у случајевима категорија рада које су предвиђене националним законодавством.“ ***Дакле, у нашем праву треба предвидети могућност рада деце старости од 13 до 15 година, као и лица која имају 15 година, али још нису завршила основно школовање, на одређеним лаким пословима са утврђеним максималним трајањем дневног и недељног радног времена и другим условима рада у погледу њихове заштите на раду.***

Према томе, сходно чл.4. ст.3. Директиве 94/33, прописима морају се предвидети послови (активности), у смислу дате дефиниције лаког рада, и услови под којима наведена деца могу да раде, придржавајући се одредаба ове Директиве. У упоредном праву срећу се обично два претходна услова за радно ангажовање деце на лаким пословима: (а) сагласност родитеља или законског заступника детета, односно (у неким земљама) сагласност инспекције рада, којом сагласношћу се обезбеђује гаранција да посао одговара способностима детета и да неће ометати његово школовање; (б) мишљење здравственог органа, којим

се обезбеђује гаранција да одређени конкретни послови нису штетни по здравље одређеног детета и његов развој. Сличе услове за заснивање радног односа и рад малолетника (лица од 15 до 18 година) предвиђа и наш Закон о раду (чл.25.), те тим пре овакве услове треба нашим прописима предвидети и кад је у питању рад лица млађих од 15 година. Међутим, лице које је навршило 15 година живота и засновало радни однос уз сагласност родитеља и мишљење лекара, може самостално, без ичије сагласности, да предузима правне послове којима управља и располаже својом зарадом или имовином коју је стекло сопственим радом (види чл.64. ст.3. Породичног закона). Такву пословну способност немају радно ангажована деца испод 15 година, већ им је потребна претходна или накнадна сагласност родитеља (види чл.64. ст.1. и ст.2. Породичног закона). Са друге стране, родитељ има право да предузима правне послове којима управља и располаже приходом који је стекло дете млађе од 15 година (чл.72.ст.3. Породичног закона).

4. Услови под којима деца могу да раде

Поред реченог у вези са случајевима и претходним условима под којима деца могу да раде, прописима треба уредити и додатне услове за рад деце у свим горе наведеним случајевима, у смислу Конвенције 138 и Директиве 94/33. Ова Директива инсистира на регулисању следећих питања и садржи одређена правила у вези са њиховим регулисањем: (1) опште обавезе послодавца у вези заштите на раду; (2) питање радног времена (укључујући и ноћни рад); (3) питање одмора; (4) питање мера за спровођење и примену утврђених правних правила.

4.1. Опште мере и обавезе послодавца у вези заштите младих на раду

У Директиви 94/33 (чл.6.) говори се **општим обавезама** послодавца у вези заштите младих на раду. Реч је о **општим обавезама** које имају два аспекта: прво, тичу се свих послодаваца (правних и физичких лица, како у јавном тако и у приватном сектору); друго, тичу се положаја свих лица млађих од 18 година која су радно ангажована (на било који начин) код послодавца (укључујући и рад деце у наведеним дозвољеним случајевима). Директива 94/33 садржи и посебна правила у вези услова рада деце (чл.8.- радно време; чл.9.- ноћни рад; чл.10.- одмори).

Према чл.6. Директиве, послодавац има неколико општих обавеза у вези са спровођењем мера заштите младих (те и деце) на раду. Притом

је обавезан да узме нарочито у обзир **специфичне ризике** који су скопчани са *посебном рањивошћу младих*, у смислу чл.7/1. Директиве (посебна рањивост младих јесте последица њиховог недостатка искуства, непостојања свести о постојећим или потенцијалним ризицима или чињенице да млади људи још нису потпуно сазрели). Нашим прописима ове опште обавезе су на прихватљив начин разрађене, што ћемо у даљем тексту покушати да илуструјемо.

(1) Сходно Директиви 94/33 (чл.6. ст.2.), послодавац треба да спроводи предвиђене мере на основу процене опасности за младе људе у вези са њиховим радом. Процена се мора сачинити пре него што млади људи ступе на рад и почну да раде (било да је у питању ступање на рад приликом заснивања радног односа или другог радног ангажовања, или приликом премештаја у току трајања запослења и рада са једног на друго радно место). Ревизија процене је неопходна у случају сваке веће (значајније) промене радних услова. При процени опасности, треба посебну пажњу обратити на: (а) опрему и распоред радног места и радног простора; (б) природу, степен и трајање излагања физикалним, биолошким и хемијским агенсима; (ц) начин, обим и коришћење радне опреме, посебно агенаса, машина, апарата и других уређаја; (д) организовање радних поступака и операција као и начин на који се они комбинују (организација рада); (е) на ниво оспособљавања и обуке младих људи.

(2) Ако процена опасности покаже да постоји ризик за сигурност, физичко или ментално здравље или развој младих људи, тада треба обезбедити одговарајуће бесплатне (односно на терет послодавца)³⁹ здравствене прегледе и процене здравља у редовним временским интервалима. Тиме се не суспендују обавезе послодавца из Директиве бр.89/391,⁴⁰ предвиђене у Поглављу II (чл.5. – 13.), и посебно се подвлачи да послодавац треба (у смислу чл.7. Директиве бр.89/391) код планирања, спровођења и праћења услова за сигурност и здравље младих на раду, да ангажује компетентне екстерне службе или лица, уколико нема на располагању компетентне своје запослене (чл.6/4 Директиве 94/33).

(3) Послодавац је дужан да обавештава младе људе о могућим ризицима и о свим мерама предвиђеним за заштиту њихове сигурности

³⁹ Лекарски прегледи, процене и праћење здравља младих људи на раду, могу бити и део националног система здравствене заштите и здравственог осигурања (чл. 6/2 Директиве).

⁴⁰ Директива ЕУ бр.89/391 из 1989 о увођењу мера за подстицање побољшања безбедности и здравља радника на раду, Official Journal, L 183, 29.0601989,p.0001-008), доступна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31989L0391&from=HR>

и здравља (чл.6/3 Директиве 94/33). У упоредном праву (нпр. Аустрија), послодавац има обавезу да унапред обавести адолесценте и лица млађа од 15 година (код млађих од 15 година обавештава и родитеље или законске заступнике), о ризицима од несреће или болести којима су изложени на раду и о предузетим мерама превенције и безбедности на раду.⁴¹

(4) Када је реч о раду деце у оквиру комбинованих програма образовања и рада, према Закону о дуалном образовању (чл.9.ст.1.), у дуалном образовању ученик похађа наставу у школи и учи кроз рад код послодавца, у складу са стандардима квалификације и планом и програмом наставе и учења.⁴² Међу условима које послодавац мора да испуни ради извођења учења кроз рад, предвиђен је и услов који се тиче обезбеђивања мера безбедности и здравља на раду у складу са законом (чл.11.ст.1.тач.4. Закона о дуалном образовању). Ту се, пре свега, мисли на услове и мере подвучене у претходним тачкама, од (1) до (3), под овим насловом. Сем тога, Уредбом о утврђивању опасног рада за децу (чл.5.ст.1.)⁴³ је предвиђено да установа за стручно образовање, средња стручна школа, односно организатор праксе, дужан је да за децу (лица до 18 година живота, чл.2.ст.1. тач.2.), у оквиру стручног образовања, обезбеди надзор наставника или ментора, као и поштовање највиших стандарда безбедности и здравља на раду.

Може се рећи да у Србији, у погледу наведених општих обавеза послодавца у вези са заштитом запослених младих на раду у смислу Директиве 94/33, одредбе Закона о раду, Закона о безбедности и здрављу на раду⁴⁴, Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих, Уредбе о утврђивању опасног рада за децу су потпуно усклађене. Са тим у вези релевантне су оне одредбе Закона о раду које говоре о заштити омладине на раду и у вези са радом (чл. 25, 84.-86.), о којима је напред било речи у вези са конвенцијама МОП-а бр.138 и 182. Посебно су релевантне одредбе Закона о безбедности и здрављу на раду које говоре о општим и посебним обавезама послодавца у вези безбедности и здравља на раду, те о обавезама у смислу оспособљавања запослених за безбедан и здрав рад, а које обавезе истовремено представљају права запослених (чл.8. – 31.). Посебна права, обавезе и превентивне мере

41 Види наш Извештај о међународним стандардима у вези дечијег рада и о предлозима за измену и дпуну прописа Р. СРбије у погледу заштите деце на раду“, Пројекат МАП-16, фебруар, 2021.

42 Закон о дуалном образовању, „Сл.гласник РС“, бр.101/2017.

43 Уредба о утврђивању опасног рада за децу, „Сл.гласник РС“, бр.53/2017.

44 Законобезбедности и здрављу на раду,“Сл.гласник РС“, бр.101/2005,91/2015,113/2017.-др.закон.

у вези са безбедношћу и здрављем на раду младих (нарочито у вези са њиховим духовним и телесним развојем), споразумно прописују министар надлежан за рад и министар надлежан за здраље (чл.6/2 Закона о безбедности и здрављу на раду).⁴⁵

Под утицајем и других инструмената и директива из сфере заштите на раду и образовања, Закон о безбедности и здрављу на раду поред запослених младих односи се још и на ученике када се налазе на пракси или практичној настави, младе на добровољним радним акцијама (волонтери) и такмичењима у вези са радом, као и на сва лица (млађа или старија) која се затекну у радној околини обављања одређених послова, ако је о њиховом присуству упознат послодавац.⁴⁶ Сем тога, Закон о безбедности и здрављу на раду, у духу Директиве 89/391, усваја модерни концепцијски оквир који обавезе послодавца и права запослених, и обрнуто, ставља у реципрочни однос, што доводи обе стране у партнерску позицију одговорних субјеката за безбедан и здрав рад као питање од заједничког интереса.⁴⁷

У духу поменутог концепцијског оквира, према Закону о безбедности и здрављу на раду Србије послодавац не само што, у смислу Директиве 94/33 има обавезу да обавештава запослене о могућим ризицима и о мерама у вези са њиховом безбедношћу и здрављем, већ има и дужност (чл.45. Закона) да омогући партиципацију запослених у разматрању свих питања која се односе на безбедност и здравље, тј. да запослени буду кослултовани и да предлажу одговарајућа решења. Институционализација те партиципације извршена је у виду представника запослених и Одбора за безбедност и здравље (чл.44. – 48.). Послодавац, представник запослених, односно Одбор и синдикат запослених дужни су да међусобно сарађују о питањима безбедности и здравља на раду (чл.48. Закона о безбедности и здрављу на раду). Овај Закон не предвиђа само прекршајне одредбе за одговорана лица, већ стимулише све наведене субјекте да се што одговорније односе према

---

45 Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих, „Службени гласник РС“, бр.102/2016. Овај Правилник примењује се на младе (лица од 15 до 18 година) који су у радном односу код послодавца, као и на младе који по било ком основу обављају рад код послодавца (чл.2. Правилника).

46 Нацртом закона о безбедности и здрављу на раду предвиђено је да се овај закон примењује у свим делатностима у јавном и приватном сектору, те да право на безбедност и здравље на раду имају и лица која се самозапошљавају (чл.6/1/2), доступно на: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/100619/100619-vest12.html>. Тиме се овај пропис јаче везује за дух Директиве 94/33, која се такође односи и на јавни и на приватни сектор.

47 Зато Закон о безбедности и здрављу на раду (чл.75.) утврђује и прекршајну одговорност радника, ако се не придржава обезбеђених мера заштите на раду.

питањима безбедности и здравља на раду кроз доделу националних признања (чл.60а).

Дакле, произилази да су нашим постојећим прописима на прихватљив начин разрађене наведене обавезе послодавца у вези заштите младих људи на раду.

На овом месту, треба имати у виду и питање **рада деце и младих ван просторија послодавца**. Према Закону о раду (чл.42.ст.2.), могућа су два модела рада ван просторија послодавца: (а) рад код куће – *work at home*; и (б) рад на даљину – *distance work*. Конвенцијом МОП-а бр.177 из 1996. године (ступила на снагу априла 2000.године) и Препоруком бр.184 о раду код куће (примењују се и када је у питању рад на даљину), промовише се **принцип једнаког поступања према радницима код куће и осталим запосленима код послодавца**, (чл.4.ст.1. Конвенције 177). Принцип једнаког поступања предвиђен је и у Закону о раду (чл.42. ст.4,ст.5. и ст.6.). Сходно томе, и сходно чл.4.ст.2.тач.(ц) и (г) Конвенције бр.177, принцип једнаког поступања према радницима код куће треба да се односи и на заштиту у вези безбедности и здравља на раду, као и на минимални узраст као услов за такав рад. Посебно је предвиђено у чл.7. Конвенције бр.177 да национални прописи о безбедности и здрављу на раду треба да се примењују и на кућни рад, узимајући у обзир његове посебне карактеристике, те да је потребно утврдити услове под којима одређене врсте послова и употреба одређених суспензаци могу бити забрањени у кућном раду из здравствених и безбедоносних разлога.⁴⁸ **Сви прописи којима се регулишу минималне године за запослење и услови рада запослених, примењују се и на рад код куће, односно рад на даљину. Дакле, одредбе у вези допуштеног и недопуштеног рада младих и деце из конвенција бр.138, 182, Директиве 94/33 и наших прописа могу се применити и у случају рада код куће или рада на даљину.** Међутим, може бити отворено питање могућности оваквог начина рада деце (лица испод 15 година) у случајевима када је њихов рад допуштен, собзиром на околност да код рада ван просторија послодавца објективно је отежана (због дислоцираности места рада и због поштовања приватности радника и његове породице) и слаби контрола послодавца и инспекције у погледу услова рада и мера заштите на раду, а када су у питању деца та контрола треба да јача а не да слаби. Сем тога, треба имати у виду и потребу вођења евиденције и статистичке обраде података о раду код куће, имајући у виду одредбу чл.6. Конвенције бр.177

48 Законом о раду (чл.44.) је предвиђено да се ван просторија послодавца могу обављати само послови који нису опасни или штетни по здравље запосленог и других лица и не угрожавају животну средину.

по којој земље чланице треба да предузму одговарајуће мере „тако да статистика рада укључује, у мери у којој је то могуће, и кућни рад“, као и одредбу чл.6. Препоруке бр.184 по којој земље чланице треба, преко надлежних органа управе, да воде евиденцију о послодавцима и запосленима који раде код куће.⁴⁹

4.2. Посебне мере заштите деце на раду

Посебне мере заштите деце на раду огледају се, пре свега, у правилима везаним за *регулisaње радног времена и одмора* деце у случајевима њиховог дозвољеног рада. Под радним временом, у смислу Директиве 94/33 (чл.3.ст.1.тач.(е), подразумева се „свако раздобље у току којег је млада особа на послу, на располагању послодавцу и извршава своје активности или дужности у складу са националним законодавством и/или праксом“.

Као што смо видели, Директива 94/33 забрањује рад деце, осим у изутеним случајевим предвиђеним у чл.4/2, о чему је већ било речи. Уколико држава користи могућност рада деце у смислу чл.4. став 2. тачка (б) и (ц), мора у том случају да ограничи радно време деце и прецизно одреди његово трајање, сходно нормативима из чл.8. став 1. тачке (а), (б), (ц) и (д) и став 5. Директиве. Поновимо, рад деце од најмање 14 година, у смислу чл.4/2, тачка (б) Директиве везан је за *комбиноване програме рада и оспособљавања* или за програме радне праксе деце, а у смислу чл.4.ст.2. тач.(ц) везан је за обављање *лакших послова*. Комбиновани програми рада и оспособљавања, или радна пракса тичу се лица која раде у току процеса стручног образовања, односно лица у процесу дуалног образовања, или неком другом процесу образовања за рад, стручног оспособљавања и обуке. Код наведене две врсте рада деце, према чл.8.ст.1.тач.(б) и (ц) Директиве 94/33, радно време се ограничава на два сата дневно у току школског дана, изван времена предвиђеног за похађање школе, и 12 сати недељно, односно на седам сати дневно и 35 сати недељно за рад који се обавља у раздобљу од најмање недељу дана у периоду када нема наставе. Ове границе могу се повисити на осам сати дневно и 40 сати недељно код деце која су

---

49 Правило у вези вођења овакве евиденције имали смо у изворном тексту Закона о раду из 2005. године, „Сл.гласник РС“; бр.24/2005,61/2005, чл.46. – „Уговор о раду који се закључује за обављање послова ван просторија послодавца, региструје се код надлежног органа локалне самоуправе“. Изменама и допунама Закона о раду из 2014. („Сл.гласник РС“, бр.75/2014.) године то правило је избрисано, са образложењем да ће се подаци о овим уговорима преузимати из Јединствене базе Централног регистра обавезног социјалног осигурања, чиме се укида непотребно администрирање и истовремено обезбеђује адекватнија евиденција наведених уговора.

навршила 15 година (чл.8.ст.1.тач.(ц), - то су деца која још увек нису завршила обавезно школовање). **Притом, сходно ставу 19. Преамбуле и чл.8.ст.3. Директиве 94/33, време које младе особе које раде по програму који комбинује теоријско образовање и практичан рад или радну праксу у предузећу утросе за образовање треба рачунати као радно време. Ако млада особа ради код више послодаваца (предузећа), радно време и радни дани се сабирају (чл.8.ст.4.).**

Рад деце у смислу чл.4/2, тач.(ц) Директиве, везан је за рад деце на лакшим пословима. И овде се помињу деца која су навршила 15 година, те подсећамо да су то млада лица која су још увек на обавезном редовном школовању, у складу са националним прописима.

Када су у питању адолесценти (лица између 15 и 18 година, која нису више на обавезном школовању), према чл.8/2 Директиве, њихово радно време не може бити дуже од 8 сати дневно и 40 сати недељно, уз могућност одступања у складу са националним прописима. У Србији пуно радно време запослених млађих од 18 година (адолесцената) може да траје најдуже 35 сати недељно и 8 сати дневно (чл.87. Закона о раду). Такође, ова млада лица не могу да раде дуже од свог пуног радног времена (прековремени рад), нити да се подвргавају прерасподели радног времена (чл.88/1 Закона о раду).

Нашим прописима није регулисано радно време деце млађе од 15 година која раде у оквиру комбинованог програма рада и оспособљавања или у оквиру програма радне праксе, осим индиректним путем у смислу одредаба Уредбе о утврђивању опасног рада за децу које говоре о случајевима дозвољеног – ограниченог рада у специфичним (ризичним) случајевима.⁵⁰ **Зато, питање радног времена деце код једног послодавца и сабирање радних дана и радног времена код више послодаваца, треба уредити уговором о дуалном образовању,⁵¹ или другим уговором о радној пракси.**

Ако је у питању запослена млада особа (као малолетник), она може радити код више од једног послодавца у форми радног односа само са непуним радним временом (када се време проведено код послодаваца сабира до нивоа пуног радног времена). **Остварено пуно радно време(40**

50 Види одредбе Уредбе: чл.5/2, тач.1)(2) – до 1/3 месечног времена предвиђеног за рад одраслих; чл.5/2.тач.2)(2) – до 1/3 месечног времена предвиђеног за рад одраслих; чл.5/2,2)(3) – до 1/5 месечног времена предвиђеног за рад одраслих.

51 Уговор о дуалном образовању, према Закону о дуалном образовању (чл.16.ст.1.), закључује школа са једним или више послодаваца који имају потврду Привредне коморе Србије да испуњава услове (услове, из чл.11. истог Закона, за извођење учења кроз рад), а у циљу обезбеђивања услова за остваривање свих садржаја учења кроз рад дефинисаних планом о програмом наставе и учења.

*сати недељно за пунолетне и 35 сати за малолетне запослене), уопште, а посебно код младих на раду (радећи код једног или више послодаваца), потребно је у радном законодавству предвидети (као вид заштите оних који раде, заштите интереса послодавца и друштва у целини), као сметњу за заснивање радног односа, односно за успостављање било које врсте радног ангажовања. Ово због тога, јер рад дужи од пуног радног времена сам по себи је ризичан рад и штетан по здравље запосленог, по интересе послодавца и друштва у целини – могуће су чешће повреде на раду и обољења (због умора и слабије концентрације и пажње). Исто би требало да важи и када је млада особа радно нагажована на други начин (ван радног односа) код више послодаваца. Сем реченог, **указујемо да прописима Србије, није предвиђено одступање - прекорачење пуног радног времена запослених младих од 18 година, већ је то прекршајно санкционирано (исто би требало да важи и за радно ангажоване малолетнике на други начин - ван радног односа, а поготову за радно ангажовану децу).***

4.2.1. Ноћни рад деце и младих

Државе које користе могућност рада деце у смислу чл.4. став 2 тачке (б) или (ц) Директиве 94/33, морају да предузму одређене мере у смислу чл.9/1/2 Директиве, а којима ће **забрани**ти дечији рад између **20 сати увече и 6 сати ујутро**. За адолесценте (малолетна лица) забрана ноћног рада важи од 22 сата увече и 6 сати ујутро или између 23 сата увече и 7 сати ујутро, осим ако у тим временским распонима у појединим делатностима прописима није дозвољен рад. **Ипак, рад се свакако забрањује између поноћи и 4 сата ујутру (чл.9. став 2. тачка (б) Директиве**. Ако је дозвољен ноћни рад адолесцената, тада је потребно предвидети надзор њиховог рада од стране одраслог (пунолетног) лица. Такође, потребно је обезбедити адолесцентима бесплатне (лекарске) процене њиховог здравља и способности пре сваког упућивања на наћни рад и након тога у периодичним временским размацама (чл.9/3 Директиве).

Ноћни рад адолесцената је могуће предвидети у појединим делатностима, као што су: рад у бродарству или рибарству; рад у оквиру оружаних снага или полиције; рад у болницама или сличним установама; рад у области културе, уметности, спорта или оглашивачких активности (чл.9. став 2. тачка (б) Директиве.

Законом о раду Србије није регулисано радно време деце, те ни њихов ноћни рад. Законом о дуалном образовању (чл.6.ст.3.), предвиђено је да „учење кроз рад не може да се реализује у времену од 22,00 часа

до 6,00 часова наредног дана“. У чл.62. Закона о раду одређен је ноћни рад за све запослене као рад који се обавља у времену од 22 часа до 6 часова наредног дана. Када су у питању запослени млађи од 18 година Законом о раду је забрањен њихов ноћни рад (чл.88/1). Изузетно они могу радити и у форми ноћног рада на пословима у области културе, спорта, уметности и рекламне делатности, као и у случају када је потребно да се настави рад који је прекинут услед више силе, под условом да такав рад траје одређено време и да мора да се заврши без одлагања, а послодавац нема на располагању у довољном броју друге пунолетне запослене. У наведеним случајевима ноћног рада младих послодавац је дужан да обезбеди надзор над њиховим радом од стране пунолетног радника (чл.88/2/3 Закона о раду).

Као што се види, одредбе Директиве 94/33 о забрани нћног рада адолесцената и о изузецима од те забране углавном су садржане у прописима Р. Србије. ***Међутим, у случају ноћног рада запосленог млађег од 18 година није предвиђена забрана рада између поноћи и 4 сата ујутро.*** Такође, није предвиђено право запосленог млађег од 18 година, који ради ноћу, на бесплатне периодичне процене њиховог здравља и способности за рад пре сваког упућивања на такав рад и након тога у периодичним временским размацима (што би, због значаја, требало да буде законска материја). Овај недостатак је ублажен чињеницом да је послодавац дужан да сваком запосленом који ради ноћу најмање 3 часа сваког радног дана, или 1/3 пуног радног времена у току једне радне недеље, обезбеди обављање послова у току дана ако би, по мишљењу лекара, такав рад довео до погоршања његовог здравственог стања. Такође, послодавац је дужан да пре увођења ноћног рада затражи мишљење синдиката о мерама безбедности и здравља на раду (чл.62./2/3. Закона о раду). Истина, Законом о безбедности и здрављу на раду (чл.43.) је предвиђена обавеза послодавца да запосленом на радном месту са повећаним ризиком обезбеди претходни и периодичне лекарске прегледе, али у том Закону, као и подзаконским актима који говоре о здравственим надзорима на *ризичним* радним местима ***не помиње се ноћни рад као ризични рад или као опасна околност за рад.***

4.2.2. Одмори деце и младих који раде

Универзално је право детета на одмор и слободно време, на учешће у рекреативним активностима, у културном животу и уметности (чл.31. ст.1. Конвенције УН о правима детета).

У сфери рада, под одмором, у смислу Директиве 94/33 (чл.3.ст.1, тач. (ф), подразумева се „свако раздобље које није радно време“.

4.2.2.1. Одмор у току рада

Према чл.12. Директиве, за малде који раде (те и за децу), државе чланице треба да предвиде најмање 30 узастопних минута одмора у току дневног радног времена које траје дуже од четири и по сата.

Према Закону о раду Р. СРБије (чл.64.), дневни одмор може да траје 15, 30 и 45 минута, зависно од дужине дневног радног времена. Ако се ради од 4 до 6 часова дневно – 15 минута одмора; ако се ради од 6 до 10 часова дневно - 30 минута одмора; ако се ради дуже од 10 часова дневно – 45 минута одмора. Време дневног одмора, због његове сврхе, не може да се користи на почетку или на крају радног времена и урачунава се у радно време. **Према томе, Закон о раду предвиђа дневни одмор за радно време од 4 до 6 часова дневно, код свих запослених укључујући и омладину, у краћем трајању (15 минута) у односу на тарајање предвиђено Директивом (за младе особе до 18 година – 30 минута).⁵² Пошто се наведена одредба Закона о раду односи на све запослене те и на младе испод 18 година, о наведеној неусаглашености у погледу трајања одмора у току рада, свакако, треба водити рачуна када се буде регулисало то питање у вези са радом млађих испод 18 година, као и вези са радом деце.**

4.2.2.2. Дневни и недељни одмор

Државе чланице које користе могућности из чл.4. став 2. тачке (б) или (ц), односно које дозвољавају изузетке од правила у погледу забране дечијег рада, треба у тим случајевима да предвиде за децу која раде да у сваком раздобљу од 24 часа имају право на одмор у трајању од најмање 14 сати узастопно, а за адолесценте најмање 12 сати узастопно (чл.10 став 1. тачка (а) и (б) Директиве).

Овде се ради о дневном одмору (одмору између два узастопна радна дана). Закон о раду не предвиђа запошљавање деце, те ни одморе са тим у вези. **Питање радног времена (у духу напред реченог) и одмора деце млађе од 15 година у вези са радом у оквиру комбинованог програма рада и оспособљавања или у вези са радом на лакшим пословима, није прецизно регулисано у прописима Србије.**

Што се тиче адолесцената, они подлежу општем режиму ове врсте одмора предвиђеном у чл.66/1 Закона о раду. Према овој одредби, запослени има право на одмор у трајању од најмање 12 часова непрекидно у оквиру 24 часа (што је потпуно усклађено са Директивом).⁵³ Напред

⁵² Под „младом особом“, у смислу Директиве 94/33, чл.3.ст1.тач.(а), подразумева се особа млађа од 18 година.

⁵³ Према чл.66/2 Закона о раду, запослени који ради у смислу прерасподеле радног

наведени прописи Србије који се односе на радно ангажовање деце и малолетника ван радног односа, упућују на заштитне одредбе Закона о раду.

Такође, поводом допуштеног дечијег рада и рада адолесцената (сходно чл.10/2. Директиве), државе чланице треба да предвиде за свако раздобље од 7 дана право на одмор од најмање 2 дана (48 сати) који би, по могућству, требало да буду узастопни. Ако је то неопходно, из организационих или техничких разлога, овај одмор може се скратити, али не може бити краћи од 36 узастопних сати. Ова врста одмора укључује, у начелу, недељу.

У вези са реченим, према прописима Србије, треба подвући следеће: овде је реч о недељном (седмичном) одмору; запошљавање деце је забрањено; запослени млађи од 18 година (адолесценти) имају право на недељни одмор у смислу општег режима тог одмора. Општи режим је превиђен Законом о раду (чл.67./1/2), те прописано је да запослени има право на недељни одмор у трајању од најмање 24 часа непрекидно којем се додаје и време дневног одмора.⁵⁴ Користи се, по правилу, недељом. На први поглед, изгледа да Закон о раду предвиђа краћи недељни одмор у односу на одмор предвиђен у Директиви. Међутим, с обзиром на чињеницу да Закон о раду утврђује да радна недеља траје, по правилу, пет радних дана (чл.55/1), то произилази да недељни одмор, по правилу, износи 2 дана (субота и недеља). Коначно, у Директиви се говори о одмору у трајању од најмање 2 узастопна дана за свако раздобље од 7 дана, при чему се у тај одмор, у начелу, укључује и недеља. Према томе, поменута 2 узастопна дана недељног одмора у смислу Директиве, по правилу, чине субота и недеља, што је идентично решењима из Закона о раду.

Прописима Србије није регулисано питање недељног одмора деце млађе од 15 година, која раде у оквиру комбинованог програма рада и оспособљавања или програма радне праксе, или која раде на лакшим пословима.

Према Директиви 94/33, могуће је предвидети и одређена одступања у погледу трајања и коришћења дневног и недељног одмора деце и адолесцената. Код деце и адолесцената, према чл.10/3. Директиве, могуће је прекинути, у појединим случајевима (случајеви

времена (чл.57. истог Закона), има право на одмор у оквиру 24 часа у непрекидном трајању од најмање 11 часова. Међутим ова одредба није релевантна за рад млађих од 18 година (адолесцената), јер је њима забрањен такав рад (чл.88/1. Закона о раду).

⁵⁴ Недељном одмору од 24 часа додаје се и дневни одмор од 12 часова, те минимално трајање недељног одмора, заправо, износи 36 часова.

када су активности и рад распоређени на различита раздобља у току дана), узастопност коришћења предвиђеног броја сати, односно дана одмора. ***Не предвиђа се могућност скраћивања трајања дневног и недељног одмора код деце.*** Кад су у питању адолесценти, Директива (чл.10/4.) допушта не само прекидање континуитета коришћења њиховог дневног и недељног одмора у предвиђеном трајању, већ и само њихово трајање. Одступања су могућа ако постоје објективни разлози за то (у упоредном праву - нпр. привремене потребе рада у случају ванредне ситуације, а које послодавац не може задовољити на други начин), али им се накнадно (у упоредном праву - нпр. у року од три недеље) мора омогућити одговарајући одмор који ће обезбедити испуњење циља из чл. 1. Директиве – не сме се угрозити њихова сигурност, здравље или физички, ментални, морални или социјални развој или ометати њихово образовање (чл.10/4. у вези са чл.1/3.).⁵⁵

У Закону о раду Србије дневни и недељни одмор запослених малолетника подлежу општем режиму тих одмора (режим који важи за све запослене). У чл.66/1. и 67/1. предвиђена је непрекидност у коришћењу дневног и недељног одмора. Могућност прекида и скраћивања одмора није предвиђена (принцип *повољности* – *in favorem laboratoris*, у односу на Директиву), осим у случају из чл.67/4. Закона у раду. У том случају, наиме, ако малолетник због рада у сменама (искључена је ноћна – трећа смена) не може да користи недељни одмор у пуном трајању (у смислу чл.67/1.), тада има право на недељни одмор у трајању од најмање 24 часа непрекидно. ***Дакле, у овом случају, недељни одмор малолетника може трајати мање од 36 сати непрекидно, што је испод минимума предвиђеног у чл.10/2. - други подстав Директиве.***

Сходно реченом, уколико се наш законодавац определи да регулише питање допуштеног рада деце у смислу Директиве, онда би се могли предвидети и случајеви прекидања узастопности коришћења 14 сати њиховог дневног одмора и два дана њиховог недељног одмора, смислу чл.10/3. Директиве, без могућности скраћивања ових одмора. Што се тиче дневног и недељног одмора код запослених млађих од 18 година (адолесцената) и могућности њиховог прекидања, ова могућност се може везати за случајеве када је то могуће и код деце која раде.

4.2.2.3. Годишњи одмор

Према чл. 11. Директиве, државе које користе могућност рада деце у смислу чл. 4. став 2 тачке (б) или (ц) Директиве, како је напред

---

⁵⁵ Одступања су могућа код рада у бродарству или рибарству, оружаним снагама или полицији, болницама или сличним установама, туризму или угоститељству итд.

приказано (деца од најмање 14 година која раде у оквиру комбинованог програма рада и оспособљавања, или која раде на лакшим пословима, под одређеним условима), треба да предвиде да у школске распусте те деце, која су на обавезном редовном школовању, укључе, колико год је то могуће, раздобље у којем се не обавља никакав рад. Трајање годишњег одмора није предвиђено у Директиви 94/33. Према упоредном праву одабраних земаља, трајање годишњег одмора код младих запослених (малолетна лица) увек је дуже у односу на годишњи одмор пунолетних запослених.⁵⁶

Наше законодавство не регулише питање рада и одмора и његовог прилагођавања школском распусту деце млађе од 15 година, која су на обавезном редовном школовању, нити питање минималног трајања годишњег одмора других младих лица.

5. Контрола и казнена регулатива у вези са радом младих и деце

Спровођење овде приказаних међународних стандарда у Србији јесте, пре свега, предмет Закона о раду и Закона о безбедности и здрављу на раду али и других поменутих закона који су доведени у везу са радом младих и деце са пратећим подзаконским и другим општим актима. Сходно чл.5.ст.3, чл.6. и чл.10. Препоруке бр.190, потребно је сакупљати и редовно ажурирати релевантне податке о кршењима националних одредаба за забрану и укидање дечијег рада, уз поштовање права на приватност, те прописима одредити која ће лица бити одговорна у случају непоштовања наведених националних одредаба. Ове податке треба укључити у извештаје који се шаљу МОР-у, у погледу примене наведених ратификованих међународних докумената. Ради лакшег прикупљања података о раду младих и деце и о кршењу правила у вези њиховог рада, треба имати у виду и одредбу чл.9.ст3. Конвенције 138, по којој земље чланице треба законом да предвиде обавезу послодавца да води и ставља на располагање регистре или друга документа о запошљавању лица млађих од 18 година.

---

⁵⁶ Према поменутом Извештају о раду на Пројекту МАП-16, на пример, у праву Немачке, годишњи одмор млађих од 16 година не може да траје краће од 30 радних дана, млађих од 17 година – најмање 27 радних дана, млађих од 18 година – 25 радних дана. У праву Хрватске, малолетни радник који ради на пословима где има штетних утицаја по здравље, има право на годишњи одмор у трајању од пет недеља (за одрасле четири недеље). Слично и у Словенији, радник млађи од 18 година има право на годишњи одмор који је продужен за седам радних дана (продужени годишњи одмор у односу на одрасле – најмање четири недеље).

Надзор над применом Закона о раду (чл.268.), других прописа о радним односима, општинских аката и уговора о раду, којима се уређују права, обавезе и одговорности запослених **врши инспекција рада**. Њена овлашћења су предвиђена у чл.268а. Инспектор рада може поднети захтев за покретање прекршајног поступка ако нађе да је послодавац повредом закона, или других прописа којима се уређују радни односи, извршио прекршај (чл.270.). Предвиђене су новчане казне за прекршаје у вези: непоштовања услова за запошљавање лица млађих од 18 година (чл.25.); у вези непоштовања одредаба о забрани рада омладине на тешким, опасним и штетним пословима (чл.84.-86.); у вези непоштовања одредаба о максималном трајању радног времена малолетника и о забрани њиховог прековременог рада и прерасподеле радног времена, те о забрани ноћног рада малолетника, осим у изузетним ситуацијама (чл.87. и 88.).

Законом о безбедности и здрављу на раду (чл.61.) предвиђено је да инспекцијски надзор над применом овог закона и других прописа донетих на основу тог закона, техничких и других мера које се односе на безбедност и здравље на раду, као и над применом мера о безбедности и здравља на раду утврђеним актом послодавца о процени ризика и другим општим актом, колективним уговором или уговором о раду, **врши инспекција рада**. Предвиђене су казнене одредбе: у смислу одговорности послодавца за прекршај због непоштовања одредаба у вези безбедности и здравља на раду (чл.69.); у смислу одговорности здравствене установе са службом медицине рада, ако не достави одговарајуће извештаје у вези прегледа запослених, као и одговорног лица у њој (чл.72.); у смислу одговорности других правних лица која се баве пословима у вези безбедности и здравља на раду и одговорних лица у њима (чл.73.); у смислу одговорности лица задуженог код послодавца за питања безбедности и здравља на раду (чл.74.); и у смислу одговорности запосленог ако се не придржава и не примењује мере за безбедан и здрав рад (чл.75.).

Надзор у вези примене прописа у сфери рада деце у оквиру комбинованих програма образовања и рада, спортских, културних и сличних делатности, спроводе ресорна министарства преко својих инспекцијских органа (просветна инспекција, инспекција рада, спортска инспекција, тржишна инспекција итд.).

Такође, **треба задржати и јачати посебну контролу и кажњавање** (по правилима кривичног законодавства и кривичним санкцијама укључујући и казне затвора) **код коришћења најгорих облика дечијег рада у смислу Конвенције бр.182** (принудни рад или

други облици злоупотребе дечијег рада), као и поводом **кривичних дела у вези запошљавања, безбедности и здравља на раду (повезаних са стандардима из Конвенције бр.138 и Директиве 94/33):** чл.163. Кривичног законика предвиђа кривично дело које се везује за непридржавање закона и других прописа који говоре о правима по основу рада и о посебној заштити омладине на раду; чл.164. предвиђа кривично дело у вези повреде права при запошљавању; чл.169. предвиђа кривично дело у вези непридржавања мера заштите на раду.

Препорука је да треба предвидети, сходно упоредној пракси, (нпр. Француска, Аустрија, Хрватска): прекршајно кажњавање са **вишеструко увећаним новчаним казнама** у односу на сличне прекршаје код рада одраслих особа (**уз могућност њиховог степеновања** по оштрини, од I. до **п-тог** степена **или мултипног изрицања** – онолико пута колико има радно ангажованих који су погођени прекршајем (пракса Француске); **код послодавца повратника** (послодавци који су већ више пута новчано кажњени) у оваквим прекршајима **предвидети могућност забране запошљавања младих и деце** (пракса Аустрије) трајно или за одређени временски период, зависно од врсте и предмета прекршаја. Са друге стране, према чл.15. ст.1.тач.(ф) и (г) Препоруке 190, треба подстицати послодавце на поштовање правила о забрани дечијег рада и на развој мера политике унапређивања заштите деце у вези са њиховим радом, те давати публицитет најбољим праксама за укидање дечијег рада. Поред реченог, мислимо да треба предвидети одговарајућим прописима и прекршајну одговорност за родитеље и лекаре, чије су сагласности потребне за запошљавање и рад малолетника и деце испод 15 година, ако дају сагласност за њихов рад у недопуштеним случајевима, јер су њихове сагласности битан (претходни) услов за рад ових младих лица.

Литература и извори (према редоследу навођења у раду):

Закон о ратификацији Конвенције Међународне организације рада бр.138 о минималним годинама старости за заснивање радног односа, „Сл.лист СФРЈ – Међународни уговори“ бр.14/82.

Закон о потврђивању Конвенције МОП број 182 о најгорим облицима дечијег рада и Препоруке МОП број 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада, „Сл.лист СРЈ – Међународни уговори“, бр.2/03.

Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work, Official Journal (OJ L 216, 20.8.1994,p.21).

Alan B. Morison, General Editor, Fundamentals of American Law, Oxford University Press, 2013.

Roger Blanpain, European Labour Law, Kluwer Law International, The Hague, 2000.

Конвенција о правима детета,“ Сл. лист СФРЈ-Међународни уговори“, бр. 15/1990.

Породични закона „Сл. гласник Р. Србије“, бр. 18/2005, 72/2011–др.закони6/2015.

Закон о основном образовању и васпитању „Сл.гласник РС“, бр.55/2013,101/2017,27/2018- др.закон,10/2019,

Ricardo Hernandez-Pulido and Tania Caron, Protection of children and young persons, in Fundamental rights at work and international labour standards, International Labour Office, Geneva, 2003.

Устав Републике Србије,„Сл.гласник РС“,бр.98/2006.

Закон о раду „Сл.гласник РС“,бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017. - одлука УС, 113/2017 и 95/2018.-аутентично тумачење.

Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих, „Сл. гласник РС“, бр. 102/2016.

Европски стуб социјалних права, Поглавље III „Социјална заштита и укљученост–Брига о деци и подршка деци,стр.11.доступно наhttps://ec.europa.eu/info/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

Закон о основама система образовања и васпитања „Сл.гласник РС“,бр.88/2017,27/2018.-др.закон,10/2019,6/2020.

Закон о раду Р. Хрватске („Н.новине“, бр.93/2014, 98/2019, чл.19.).

Закон о раду Р. Словеније „Сл.гласник Р. Словеније“, бр.42/2002, 79/2006,103/2007,45/2008,21/2013.чл.19.

Закон о раду Црне Горе „Сл.лист ЦГ“, бр.74/2019, чл. 20. ст.3.

Уредба о утврђивању опасног рада за децу, „Сл.гласник РС“, бр.53/2017.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима „Сл.лист СФРЈ“, бр.7/71.

Конвенција УН о правима детета „Сл.лист СФРЈ“- Међународни уговори“, бр.15/1990.

Правилник о ученичким задругама „Сл.гл.РС“, бр.31/2018.

Закон о култури, „Сл.гл.РС“, бр.72/2009; 13/2016; 30/2016.

Закон о спорту, „Сл гласник РС“, бр.10/2016. акон о оглашавању, „Сл.гл.РС“, бр.6/2016. и 52/2019.- др.закон.

Закон о оглашавању, „Сл.гл.РС“, бр.6/2016. и 52/2019.- др.закон.

Закон о дуалном образовању, „Сл.гласник РС“, бр.101/2017, 6/2020.

Директива ЕУ бр.89/391 из 1989 о увођењу мера за подстицање побољшања безбедности и здравља радника на раду, Official Journal, L 183, 29.06.1989,р.0001-008), доступна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31989L0391&from=HR>

Закон о безбедности и здрављу на раду;“Сл.гласник РС“, бр.101/2005,91/2015,113/2017.- др.закон.

Закон о прекршајима, „Сл.гл.РС“, бр.65/2013,13/2016,98/2016-Одлука УС,91/2019-др.закон.

Нацрт закона о безбедности и здрављу на раду, доступно на: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/100619/100619-vest12.html>.

Prof. Predrag Jovanović, LL.D.

President of the Serbian Association of Labour Law and Social Insurance

THE RELATIVITY OF THE PRINCIPLE OF BANNING CHILD LABOUR AND ITS INCORPORATION INTO THE SERBIAN LAW

Summary

The principle of banning child labour, in the need to protect the best interests of the child, is stipulated in many international, European and national regulations. The most relevant regulations are analyzed here. However, this principle does not have an absolute character, but is characterized by relativity. This is because child labour can be both desirable and undesirable when it comes to children. Work is desirable because it develops in the child positive attitudes regarding their place and role in society. It can be undesirable because it can harm, due to the child's immaturity, their overall psychophysical development and interfere with their education. Because child labour is undesirable, the principle of banning child labour was established, and considering the fact that child labour is also desirable, the principle of banning child labor was conditional and made relative. This paper analyzed the legal standards contained in international, European, and national regulations that show the principle of banning child labor in its relativity, and proposed appropriate legal solutions in terms of harmonizing Serbian law with international, European, and comparative law.

Key Words: *children, youth, child labour, international and European bylaws on child labour, protection of children workin.*